General considerations for better understanding the meaning of "security"

Considerații generale asupra noțiunii de "securitate"

Roxana-Alina PETRARU*

Abstract:

As Kofi Annan said, "in the wake of these conflicts, a new understanding of the concept of security is evolving. Once synonymous with the defence of territory from external attack, the requirements of security today have come to embrace the protection of communities and individuals from internal violence. The need for a more human-centred approach to security is reinforced by the continuing dangers that weapons of mass destruction, most notably nuclear weapons, pose to humanity: their very name reveals their scope and their intended objective, if they were ever used."* This paper tries to explain some of the meaning of the word „security" in order to allow a new vision of the nowadays security.

Keywords:

conflict, security, internal violence, human-centred approach to security

* Lector univ. drd., Facultatea de Drept, Universitatea "Petre Andrei" din Iași

* United Nations Secretary-General Kofi Annan. Millenium Report, Chapter 3, p.43-44. <http://www.un.org/millennium/sg/report/full.htm>

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

1. Scurt istoric al conceptului de securitate

Două şcoli importante au abordat idea de securitate: şcoala realistă şi şcoala idealistă/liberală din perspective total opuse. Astfel, ideea de securitate prinde contur având la bază două concepte principale: *puterea* şi *pacea*. Conceptul de securitate abordat prin intermediul puterii aparţine şcolii realiste, în timp ce şcoala idealistă a abordat securitatea din perspectiva conceptului de pace. Dacă şcoala realistă a invocat necesitatea obţinerii puterii prin dorinţa de înarmare (securitate militară), şcoala idealistă a subliniat importanţa dezarmării în favoarea păcii.

După 1920, o scurtă perioadă a fost dominată de viziunea idealistă a dreptului internaţional. La sfârşitul anilor 1945 se impune viziunea realistă a echilibrului de putere, Consiliul de Securitate al ONU fiind expresia acestei situaţii. Diferenţele dintre şcoala realistă şi cea idealistă au fost atenuate odată cu apariţia teoriei interdependenţei în cadrul şcolii liberale. În aceeaşi perioada s-au înregistrat o creştere a integrării economice, extinderea comerţului internaţional si deschiderea Est-Vest.

Extinderea securităţii şi la nivel societal permite o mai bună vizualizare a diferitelor resurse de instabilitate şi de insecuritate, atât la nivel naţional cât şi internaţional. Aşadar în urma încetării razboiului rece, dar şi a diminuării ameninţărilor militare, securitatea devine mai puţin o problemă militară care ţine exclusiv de politica internaţională. În aceste condiţii, dimensiunea socială a securităţii primează.

Totuşi, o dată cu apariţia noilor crize de securitate precum terorismul, problema cu care ne confruntăm în zilele noastre, apare o schimbare de paradigmă, mai exact, demilitarizarea studiilor de securitate, unificarea aspectelor interne cu cele externe şi regionalizarea securităţii. Acestea au dus la tratarea factorilor politici, economici, etnici şi religioşi, cu o mai mare atenţie, reducând tendinţele spre violenţă, tensiuni şi conflicte transfrontaliere.

"Pentru o explicaţie mai viabilă, astăzi putem vorbi de un domeniu al studiilor de securitate în curs de delimitare ce îşi câştigă autonomia faţă de studiile strategice şi de studiile de pace, devenind un domeniu cu o pronunţată orientare către aspectele civile (politic, economic, societal, ecologic), înregistrând o subordonare a agendei regionale faţă de agenda globală. Astfel securitatea devine publică, demilitarizată, civilă şi nu în ultimul rând globală"[*]

[*] *Sava, I. N*, Studii de Securitate, Centrul Român de Studii Regionale, Bucureşti, 2005, p. 16

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

2. Delimitări conceptuale

Termenul de “securitate” nu poate fi utilizat fără a încerca să cunoaştem domeniile în care acesta poate fi găsit şi limitele acestui concept. Conceptul de securitate este des întâlnit mai ales în relaţiile internaţionale, dar cu precădere şi în alte domenii fiind acceptat ca un concept central organizator atât de practicieni cât şi de universitari.

Până în anii `70 noţiunea servea mai mult intereselor politice particulare, iar la sfârşitul anilor `80 o eventuală discuţie despre securitate avea un puternic iz politic. Despre securitate nu se poate spune că a existat o mare bibliografie conceptuală mai ales înainte de 1980, iar astăzi înca nu există o şcoală de gândire coerentă* care să promoveze acest concept în adevăratul lui sens. Şi totuşi numeroşi analişti au încercat să definească cât mai bine termenul de “securitate”, ataşându-i acestui concept înţelesuri şi sensuri diferite.

În ceea ce priveşte literatura de specialitate toţi autorii sunt de acord că “securitatea este necesară, din acest motiv s-a observat că nu există o unitate de opinie cu privire la ceea ce înseamnă “securitate”; este un concept foarte disputat aşa cum reiese dintr-un studiu al ONU din 1986, în care a existat o similitudine conceptuală limitată, numai între reprezentanţii din Est, Vest şi Sud”†.

Securitatea poate avea definiţii variate. Ceea ce ar trebui subliniat este că nu există o singură definiţie a cuvântului securitate pentru că nu există un singur concept de securitate. Cele trei concepte majore de „Securitate Naţională”, „Securitate Internaţională” şi „Securitate Globală” au evoluat din trei mari tradiţii istorice şi filosofice diferite.

Securitatea Naţională se bazează pe tradiţia Hobesiană‡ în care sistemul statelor-naţiune este lipsit de regulile de bază. Opusă acestei tradiţii este o viziune idealistă, dezvoltată din filosofia lui Kant bazată pe o ordine mondială superioară şi pe o relaţie morală între indivizii din cadrul unei comunităţi. Între aceste două viziuni există o viziune de compromis dezvoltată de De Grotius care acceptă statele-naţiune ca forţe majore dar care pune accent pe coexistenţă şi cooperare realizată prin intermediul instituţiilor.

Aceste trei concepte reflectă dificultăţile istorice care au avut loc în încercarea de a înţelege „securitatea” ca definiţie sau concept. Ele sunt importante pentru că oferă o bază pentru discutarea de noi idei despre securitate de vreme ce statul a evoluat înspre o lume unipolară globalizată. Noile concepte

---

* *Buzan, Barry*, Popoarele, statele şi teama, Editura Cartier, Bucureşti, 2000, ediţia a II-a, p. 15

† ***NATO: Ce este. Ce va fi. Noua Europă şi Securitatea Statelor Mici, Institul Român de Studii Internaţionale, Bucureşti, 1996, p. 155.

‡ În teoria sa politică Thomas Hobbes analizează mai întâi condiţiile necesare pentru pace şi securitate şi apoi oferă o reţetă pentru construirea unui stat ideal în care aceste condiţii să fie satisfăcute. Perceptele sale se bazau pe aplicarea legii naturale şi pe puterea de a le face respectate.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

de securitate care includ factori sociali, politici, de mediu, economici şi militari subliniază faptul că statele nu mai pot şă-şi asigure unilateral securitatea. Aceste concepte sunt adeseori văzute ca parte din noua ordine a securităţii. S.U.A accentuează de asemenea responsabilitatea comună pe care trebuie să o aibă toate naţiunile cu privire la securitate.

3. Definiţii ale securităţii

Deşi nu există o definiţie a "securităţii" unanim acceptată la nivel internaţional, cât şi în cadrul unor organizaţii naţionale, evidenţiindu-se o ambiguitate în stabilirea cu exactitate a conţinutului său, apreciem că prezenţa unor mai multe definiţii ale "securităţii" ajută la înţelegerea conţinutului acesteia şi a trăsăturilor sale esenţiale. Cuvântul *securitate*, în sens comun, înseamnă siguranţă, dar ca termen tehnic nu semnifică neapărat siguranţă, ci mai bine spus semnifică ideea de securizare.

În mod tradiţional conceptualizarea securităţii a fost luată în general din paradigma realistă clasică.

"O naţiune are securitatea asigurată în măsura în care nu se află în pericol de a fi nevoită să sacrifice valori importante dacă doreşte să evite razboiul şi este capabilă, dacă este provocată, să le păstreze prin obţinerea victoriei într-un astfel de război" (Walter Lippmann, 1962)*;

"Securitatea în orice sens obiectiv, se referă la absenţa ameninţărilor la adresa valorilor dobândite, iar în sens subiectiv, la absenţa temerii că asemenea valori vor fi atacate" (Arnold Wolfers, 1962)†.

O altă serie de definiţii precum definiţiile normative surprind încercările de operaţionalizare ale unor analişti care au cedat tentaţiei de a-şi exprima părerile proprii asupra acestui concept nu de multe ori ambiguu.

"Securitatea în sine este o relativă absenţa a războiului […]" (Ian Bellany, *Către o teorie a securităţii naţionale*, 1981);

"[…] capacitatea de a face faţă agresiunii externe […]" (Giacomo Luciani, *The ARAB sta*te : nation, state and integration in the arab world, 1989);

"Securitatea este asigurarea bunăstării viitoare […]" (Laurence Martin, 1983‡);

"Securitatea naţională este menţinerea unui mod de viaţa acceptabil […] pentru popor şi compatibil cu nevoile şi aspiraţiile legitime ale celorlalţi. Ea include absenţa atacurilor armate şi a coerciţiei, absenţa subversiunii interne şi

* *Lippmann, Walter*, The Cold War: A Study in U.S Foreign Policy, Harper&Brothers Publishers, New York, 1947, p. 14

† *Wolfers, Arnold*, National Security as an Ambigous Symbol, Political Science Quaterly, Vol. 67, No. 4 (Dec. 1952), the Academy of Political Science, New York, p. 485

‡ *Martin, Laurence*, Poate exista securitate naţională într-o epocă nesigură?, 1983, apud *Buzan Barry*, op. cit.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

absenţa eroziunii valorilor politice, economice şi sociale, care sunt esenţiale pentru calitatea vieţii.” (Colegiul Naţional de Apărare, Canada, 1989);

“[…] prezervarea, în condiţii acceptabile de evoluţie, a pattern-urilor tradiţionale de limbă, cultură, asociere şi identitate naţională, religioasă şi de obiceiuri.”(Ole Waever, *Security. A New. Framework for Analysis*, 1993);

“[…] capacitatea unei naţiuni de a promova cu succes interesele sale naţionale.” (Penelope Hartland-Thundberg, 1982).

Oricare dintre definiţiile de mai sus are valabilitatea sa. De aceea, fiecare definiţie depinde de subiectul care o propune şi de unghiul de abordare a acesteia. Astfel, ceea ce pentru unii înseamnă “securitate” pentru alţii poate reprezenta “siguranţă”, “continuitate” sau pur şi simplu “protecţie”. Totul depinde de semnificaţia semantică acordată, de aici rezultând interpretările diferite referitoare la securitate. O analiză întreagă asupra conceptului de securitate a fost facută în mare masură de Şcoala de la Copenhaga care a contribuit major la înţelesul acestui termen şi al elementelor cărora trebuie să li se asigure securitatea.

Răspunzând acuzaţiilor aduse de tradiţionalişti, care afirmau că acest nou model este incoerent, reprezentanţii Şcolii oferă o metodă operaţională constructivistă, ce presupune, pe de o parte, încorporarea principiilor tradiţionaliste, iar, pe de altă parte, eliminarea frontierei artificiale dintre securitate şi economie şi propunerea unor noi modalităţi de studiu a interrelaţionării domeniilor vieţii sociale.

Securitatea este definită în funcţie de perceperea ameninţării la adresa existenţei unui obiect de referinţă ce este puternic valorizat. Acesta face parte dintr-o mulţime vastă, ce poate include: actori nonstatali, principii abstracte şi chiar natura, în sine. De asemenea, sursa ameninţării poate fi identificată în statele agresive, tendinţele sociale negative sau în diversitatea culturală. În consecinţă, în concepţia *Şcolii de la Copenhaga*, ameninţările se pot manifesta într-o varietate de contexte politice sau domenii ale vieţii: politic, economic, militar, cultural, demografic, ecologic etc. În opinia specialiştilor danezi, studiile de securitate ar trebui să fie centrate pe identificarea, localizarea şi evaluarea celor mai importante măsuri de „securizare” iniţiate de actorii principali ai vieţii sociale. Ei ilustrează acest cadru de analiză prin aplicarea sa atât în domeniul militar, cât şi în cele nonmilitare ale securităţii, iar rezultatul constă într-o „hartă” a problemelor contemporane ale securităţii, fiecare fiind identificată în funcţie de patru variabile: caracteristica spaţială (local, regional, global), localizarea sectorială (militar, politic, economic, cultural, ecologic), identitatea principalului actor (state, actori societali, organizaţii internaţionale) şi natura obiectului de referinţă (state, naţiuni, principii, mediul înconjurător).

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

4. Dimensiuni ale securității

Conform gândirii neo-realiste, abordarea securităţii doar din perspectiva dimensiunii militare, aşa cum a fost promovată în perioada Razboiului Rece, nu poate duce decât la prejudicierea dezvoltării conceptului. Datorită acestui motiv, aria sa de cuprindere a fost lărgită prin introducerea a noi dimensiuni ale securităţii - politică, economică, socială şi ecologică - cu menţiunea: statul suveran ramâne principalul obiect de referinţă. Din perspectiva post-modernistă securitatea are nevoie de lărgirea sferei de definire, însă nu statul este cel care deține principalul rol în realizarea stării de securitate, ci actorii non statali (indivizii, grupuri culturale şi/sau entice, corporaţii multinaţionale, organizaţii non-guvernamentale). Astfel, postmoderniştii, Ken Booth fiind unul dintre reprezentanţii marcanţi ai acestui curent, consideră că, deşi statele şi guvernele ar trebui să fie furnizorii de securitate, acestea au devenit surse de insecuritate pentru indivizi. Atât neorealiştii cât şi post-moderniştii optează pentru acele dimensiuni ale securităţii numite nonmilitare, diferenţele dintre ele fiind tocmai natura obiectului de referinţă identificată în analiza de securitate.

Barry Buzan* oferă o viziune completă asupra dimensiunilor securităţii: securitatea militară se referă la interacţiunea reciprocă a capabilităţilor armate ofensive şi defensive ale statelor cu percepţiile acestora vis-a-vis de intenţiile celorlalte; securitatea politică are în vedere stabilitatea organizaţională a statelor, a sistemelor de guvernare şi a ideologiilor ce le conferă legitimitate; securitatea economică include accesul la resursele, finanţele şi pieţele necesare menţinerii unui nivel acceptabil de bunăstare şi putere al statului respectiv; securitatea socială constă în sustenabilitatea, în condiţii acceptabile de evoluţie, a pattern-urilor tradiţionale de limbă, cultură, religie, identitate naţională şi obiceiuri; securitatea de mediu desemnează întreţinerea biosferei planetare şi locale ca sistem esenţial de suport al existenţei umane.

Analizând aceste curente existente în domeniul studiilor de securitate, alături de componentele sistemului global, pot fi sintetizate urmatoarele dimensiuni ale securităţii†:

Dimensiunea militară - se referă la interacţiunea reciprocă a capabilităţilor armate ofensive şi defensive ale statelor;

Dimensiunea politică - vizează relaţia dintre stat şi cetăţenii săi, relaţiile internaţionale ale statului, stabilitatea organizaţională a sistemului de guvernare şi a ideologiei care îl sprijină;

Dimensiunea socială - se preocupă de menţinerea şi dezvoltarea caracteristicilor de limbă, cultură, religie, obiceiuri, de identitatea unei naţiuni şi implică dezvoltarea unor politici adecvate în domeniu;

---

* *Buzan, Barry*, op. cit., p. 30.

† Cf. *Sarcinschi, Alexandra*, Dimensiunile nonmilitare ale securităţii, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2005, p. 13.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Dimensiunea economică- fundamentarea economică a puterii militare, dar şi componenţa pur economică a securităţii la toate nivelurile sale, cu accent pe cel individual;

Dimensiunea ecologică - se referă la menţinerea biosferei planetare, precum şi la asigurarea resurselor indispensabile mediului ambiant şi supravieţuirii unei comunităţi umane.

4.1. Securitatea politică şi societală

4.1.1. Securitatea politică

Securitatea politică face parte din dimensiunile securităţii non-militare. Practic, securitatea a fost gândită mereu în termeni politici; “într-un anume mod, întreaga securitate este politică, pentru că vulnerabilităţile, riscurile şi ameninţările sunt definite pe cale politică”*. Aşadar, putem spune că securizarea este un act politic prin care statul defineşte ceea ce este relevant pentru securitatea sa. Iniţial, oamenii au fost obiectul principal al securităţii politice, dar, ulterior, statul a devenit şi el un obiect principal al acestei dimensiuni de securitate.

Din perspectivă atât realistă cât şi neo-realistă, interesul naţional devenea o importantă preocupare a politicilor de securitate, iar apărarea interesului naţional al unui stat presupunea nu de multe ori sporirea puterii militare. Astfel, dimensiunea politică a securităţii joacă un rol important în strategiile de securitate ale anilor `90. Datorită faptului că securitatea politică este în mod tradiţional legată de stat şi definită în principal în termenii suveranităţii, dimensiunea politică a securităţii poate ajunge foarte uşor să se identifice cu securitatea militară.

Dimensiunea politică poate fi analizată dintr-o perspectivă bazată pe două nivele†: nivelul intern - ce presupune ideea de *buna guvernare* (modalitate a realizării stării de securitate) şi *proasta guvernare* (potenţial risc), şi nivelul extern - care este raportat la securitatea internaţională sau la dreptul internaţional.

Conceptele de *bună guvernare* şi *proastă guvernare* sunt încă valabile în secolul XXI, în contextul integrării europeane şi al luptei împotriva terorismului. În fond, de realizarea bunei guvernări depinde securitatea socială şi politică.

Ce presupune atât buna guvernare cât şi proasta guvernare? Pentru o explicaţie cât mai clară asupra acestor două concepte este necesar să cunoaştem ceea ce înseamnă ideea de guvernare. Comisia Europeană defineşte “guvernarea” ca fiind capacitatea unui stat de a servi dorinţele şi nevoile cetăţenilor, şi de a veghea la regulile şi comportamentele prin care sunt gestionate interesele acestora şi la exercitarea puterii într-o societate. Din

* Sava, I.N., op. cit., p. 228.
† Sarcinschi, Alexandra, op. cit., p. 14.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

perspectiva ONU "guvernarea" este acel sistem de valori prin care o societate îşi gestionează problemele economice, politice şi sociale. Guvernarea este un concept practic ce are legatură directă cu aspectele de bază a funcţionării unui sistem politic sau social.

Lămurind ceea ce înseamnă ideea de guvernare, putem aprecia mai usor cele două concepte de bună si proastă guvernare. Este evident faptul că existenţa conceptului de buna guvernare implica existenţa şi celui de proastă guvernare, dar şi a unei metodologii de evaluare a guvernării.

Abordarea bazată pe nevoi este mai mult ambiguă deoarece este întemeiată mai mult pe principii. Ambiguitatea rezultă tocmai din complexitatea naturii umane şi a lipsei unor reglementări coerente în domeniu.

O abordare centrată pe drepturi şi nu pe nevoi, care constituie de altfel si cea mai bună abordare, consideră că buna guvernare este un bun public la care cetăţenii unui stat au dreptul. O bună guvernare acordă o atenţie deosebită atât drepturilor cât si proprietăţii indivizilor şi consideră faptul că sărăcia nu este o consecinţă a deprivării economice, ci mai mult a nerespectării drepturilor cetăţenilor. Acest tip de abordare evidenţiază în primul rând importanţa normelor şi a regulilor prin care o societate este guvernată şi astfel este realizat procesul de dezvoltare a acesteia. De asemenea buna guvernare constituie şi baza dezvotării economice care este o condiţie esenţială în asigurarea securităţii şi în consecinţă a creării cadrului favorabil dezvoltării umane. Importantă în dimensiunea securităţii politice este tocmai respectarea drepturilor omului care, cu precădere duce la o bună guvernare.

O proastă guvernare presupune masura în care nu sunt întrunite caracteristicile de bază a unei guvernări. O astfel de guvernare duce de cele mai multe ori la apariţia instabilităţii politice, a nivelului scăzut de trai, a corupţiei, stare de insecuritate, lipsa libertăţii de acţiune şi mai ales de exprimare, marginalizarea grupurilor minoritare ceea ce poate duce în final la izbucnirea de conflicte violente precum cele care au tulburat lumea în ultimii ani. Colapsul sistemului comunist este un bun exemplu a ceea ce a însemnat şi mai înseamnă pentru unele ţări, proasta guvernare.

Dintr-o altă perspectivă securitatea politică se poate referi la acele ameninţări care subminează statul. Astfel, dacă politica stă la baza formării unui comportament uman cât mai bun pentru o eventuală reuşită în guvernarea unor grupuri mai mari de oameni, atunci securitatea politică poate fi considerată „securitatea unităţilor, regulilor şi autorităţii politice"[*]. În mod legitim statul poate invoca clauza de securitate fiind atât indreptaţit cât şi obligat sa facă acest lucru, guvernele fiind principalii actori care pot invoca această clauză. În ceea ce priveşte ameninţările şi vulnerabilităţile acestea se adresează în mod special ideilor şi instituţiilor constitutive. Aşadar, ameninţările pot lua o formă a subversiunii legitimităţii şi chiar şi a refuzului recunoaşterii suveranităţii.

[*] *Sava, I. N.*, op. cit., p. 229.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

Barry Buzan identifică în studiile sale asupra securităţii cateva tipuri de ameninţări politice alăturându-le şi tipurile de conflicte cunoscute*: ameninţări intenţionate cauzate de minorităţi (exemplul Ucrainei, Rusiei, Turciei etc); ameninţări intenţionate cauzate de diferenţele ideologice (cele două Corei, SUA-Cuba, SUA-Iran, SUA-Libia etc); ameninţări neintenţionate cauzate de minorităţi (Moldova-România, Serbia-Croaţia etc); ameninţări neintenţionate cauzate de diferenţele politico-ideologice (India-Pakistan); ameniţări cauzate de integrarea politică supranaţională (cazul ţărilor arabe); ameninţări sistematice împotriva statelor multinaţionale şi multietnice (Austro-Ungaria în trecut, Federaţia Rusa în prezent); ameninţări sistematice de natură politico-ideologică (în trecut, apartheidul în Africa de Sud, în prezent aparheidul culturii politice occidentale faţă de care este în creştere reacţia vechilor culturi asiatice); ameninţări de natură ideologică supranaţională (în ţările musulmane); ameninţări politice la adresa societăţii internaţionale (invazia Kuweitului de către Irak).

4.1.2. Securitate societală

Conceptul de securitate societală† a apărut în anii 1980, în cadrul şcolii europene, mai exact în urma unor dezbateri ce aveau ca subiect de referinţă redefinirea securităţii. Acest concept este rezultatul practicii integrării europene şi reflectă agenda dominant nemilitară a securităţii, fiind de asemenea o alternativă la şcoala anglo-saxonă. Conceptul de securitate societală poate fi totuşi manipulat astfel încât se poate ajunge la o legitimare a violenţei sociale în afara instituţiilor guvernamentale, ceea ce poate duce cu siguranţă la o subminare a ordinii legale într-o societate.

Conceptul de securitate a naţiunii înseamnă “abilitatea unei naţiuni de a-şi proteja valorile interne faţă de ameninţările externe”‡. De aceea, sunt importante modalităţile de planificare, realizare şi evaluare a deciziilor şi politicilor ce au ca scop/obiectiv creşterea acestei abilităţi esenţiale pentru prezentul şi viitorul României, modalităţi care trebuie să fie fundamentate atât pe expertiza ştiinţifică a mediului academic, cât şi a comunităţii de afaceri.

Dificultatea în definirea acestui concept apare atunci când trebuie să delimităm ideea de „social” de cea de „societal”. Astfel, între securitate socială şi securitate societală apar oarece diferenţe. Securitatea socială se referă la securitatea financiară, locativă, a locului de muncă sau familială, pe când securitatea societală are în vedere securitatea identităţii, culturii şi religiei înţelese

* *Buzan, Barry*, Popoarele, statele şi teama, Editura Cartier, Bucureşti, 2000, ediţia a II-a, p. 232.

† Securitatea societală desemnează o formă particulară de securitate a comunităţilor omeneşti în absenţa căreia nu ar fi posibilă supravieţuirea lor în istorie, protejarea memoriei şi identităţii colective, menţinerea coeziunii sociale şi cultural-simbolice dintr-o societate. Vezi şi Aasociţia Română pentru Securitate Societală, http://www.arss.ro/

‡ *Toba, Francis*, Scientizarea deciziei politice în domeniul securităţii naţionale, A.I.S.M, Bucureşti, 2000, p. 5

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

ca procese între indivizi şi grupuri*. Bazele constituirii unei societăţi sunt: *baza etno-naţională* şi *baza religioasă*. Conflictele interetnice sau religioase, generate de instabilităţi politico-sociale, ca urmare a tendinţelor demografice care se manifestă în interiorul unui stat, pot provoca instabilităţi regionale, fie din cauza migrării, fie din cauza refugierii populaţiei, ceea ce are ca rezultat destabilizarea statelor vecine (exemplul spaţiului ex-Iugoslaviei, Indiei şi Pakistanului etc.).

Ideea care stă la baza conceptului de securitate societală este „identitatea". Dar pentru a înţelege cel mai bine dimensiunea societală a securităţii, trebuie explicată ideea de societate. O primă explicaţie asupra a ceea ce înseamnă societate ar fi faptul că societatea semnifică o asociere contractuală, iar comunitatea este o uniune morală. Aici se observă că societatea este o asociere pe când comunitatea este o entitate cu identitate proprie. O altă explicaţie ar fi ideea că supravieţuirea unei societăţi ţine în mod direct de identitate.

Dar ce se întâmplă atunci când statul nu se constituie pe structura unei naţiuni şi invers? Aici apare o diferenţiere între stat şi societate, deoarece securitatea în asemenea state sau societăţi nu poate fi evaluată în mod corespunzător sau nu reuşeşte să atingă un nivel de evaluare aşteptat. Se pare totuşi că societatea este mai presus decât statul; astfel societatea devine o alternativă la stat, dar şi sursa ultimă de de legitimare a acestuia.

Două idei importante despre stat şi societate se desprind de aici: nu se poate spune că securitatea statului se identifică mereu cu securitatea societăţii; societatea semnifică bazele morale ale statului. În urma aceste ultime idei este dezvăluit rolul securităţii societale şi anume securitatea societală veghează asupra ameninţărilor la adresa fundamentelor societale.

Este necesară o delimitare a ceea ce semnifică securitate societală, astfel securitatea societală se referă în mod explicit la securitatea în afara statului, pe când securitatea naţiunii se referă la securitate politică. O eventuală fragmentare a securităţii se produce în momentul în care reducem securitatea la securitatea grupurilor (ceea ce cu siguranţă ar duce la discriminare). Putem merge şi mai departe reducând securitatea la securitate individuală şi astfel ajungem la conceptul atomist al securităţii†. Astfel, dacă toţi indivizii sunt în siguranţă, luaţi individual, nu înseamnă că şi respectiva societate beneficiază de securitate. Se observă că în acest caz securitatea societală se referă la partea rămasă neacoperită de securitatea statului şi de securitatea individuală. De aceea este nevoie securitatea statului şi securitatea cetăţenilor sa fie completate cu securitatea societală. Aici apar urmatoarele egalităţi:

- securitatea politică = securitate naţională
- securitatea individuală = securitatea fizică a indivizilor
- securitatea societală = securitatea morală

* Ibidem, p. 280.

† *Sava, Ionel Nicu*, Teoria şi practica securităţii, suport de curs, Universitatea Bucureşti, 2007, p 77

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

În dimensiunea securităţii societale obiectul de referinţă în ceea ce priveşte securizarea este identitatea colectivă sau mai exact acel <noi> pe care îl invocă Ole Waever. Acesta susţine că: „la rădăcina sa, identitatea socială reprezintă ceea ce permite folosirea cuvântului <noi>. O identitate de tip <noi> poate varia de-a lungul unui spectru larg în termeni de dimensiune a grupului la care se aplică, de intensitatea cu care este simţită şi de motivele care creează un sens de apartenenţă comună”[*]. Pentru ca o societate să existe este necesar ca acest <noi> să existe, iar orice ameninţare asupra acestui simbol vital al unei societăţi poate duce la o chemare la apărarea acestuia[†].

Aşa cum există ameninţări pentru securitatea politică, astfel putem preciza câteva ameninţări si la adresa securităţii societale, deşi ameninţările societale pot fi greu de deosebit de cele politice. Barry Buzan indentifică trei dintre cele mai frecvente ameninţări precum: migraţia (compoziţia etno-naţională a unei populaţii este alertată de emigraţia şi imigraţia in masă), competiţia orizontală (deşi se poate identifica o populaţie dintr-o anumită ţară, aceasta îşi poate schimba identitatea datorită unor anumitor influenţe) şi competiţia verticală (o anume populaţie încetează să se mai considere ca atare datorită unui proiect de integrare, proiectul European, proiect ce vede o identitate mai largă sau, dimpotrivă, mai îngustă).

4.2. Securitatea economică şi de mediu

4.2.1. Securitate economică

Securitatea economică este o componentă de bază a securităţii naţionale. Conceptul de securitate economică nu are o definiţie nici foarte clară şi nici foarte completă. Se consideră că în sens larg, securitatea economică a unei ţări este dată de stocul de resurse şi de nivelul de dezvoltare. Securitatea economică nu poate fi privită doar în mod static, aproape contabil, ea trebuie percepută în strânsă legătură cu securitatea naţională şi cu interesul naţional, iar în ecuaţie intră şi politica economică promovată, ţeluri pe termen lung, gradul de participare nu numai la comerţul internaţional, ci la întreaga viaţă economică internaţională. De cele mai multe ori securitatea economică se referă la menţinerea unor nivele ale bunăstării şi puterii prin accesul la resurse, pieţe şi finanţe „menţinerea condiţiilor necesare pentru încurajarea unei dezvoltari pe termen lung a forţei de muncă şi productivităţii capitalului, inclusiv cea a unui

[*] *Waever, O. Buzan, B.*, Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe, Editure St Martin’s Press, New York, 1993, p. 17.

[†] Security: a new framework for analysis, *Barry Buzan,Ole Wæver,Jaap de Wilde*, Lynne Rienner Publishers, 1998, pp. 32-89

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

mediu corect, sigur şi dinamic de afaceri, stimularea cercetării şi inovaţiei, investiţiilor interne şi străine, şi creşterea economică"[*].

Dimensiunii de securitate economică i se raportează trei curente principale politico-economice:

1. Mercantilismul şi neo-mercantilismul. Mercantiliştii si neo-mercantiliştii consideră că statul este împuternicit ca gestionar al scopurilor sociale şi politice (bunăstarea) şi mai ales ca furnizor al securităţii necesară pentru o bună desfaşurare a activităţilor economice. Din perspectiva mercantiliştilor guvernele statelor joacă un rol activ în încurajarea exporturilor şi limitarea importurilor. Dimesiunea economică a securităţii reprezintă, aici, o parte a securităţii naţionale, care la rândul său este principala prioritate a statului.

2. Liberalismul. Liberalii spre deosebire de mercantilişti pun pe primul loc economia şi nu statul, considerând că aceasta este baza oricărui construct social. De altfel, consideră că piaţa trebuie să opereze cât mai liber fara vreo intervenţie din partea statului. Liberalismul îşi impune ideea de libertate individulă şi în domeniul economic. Astfel apare un nou sistem bazat pe aceste libertăţi individuale şi reforme sociale, iar responsabilitatea statului este aceea de a combate sărăcia şi ignoranţa. Pentru liberali statul are un cu totul alt rol, aici statul este cel care furnizează legile şi securitatea în domeniul politic şi nu în ultimul rând statul trebuie să sprijine constructele sociale în acele arii unde economia nu reuşeşte.

Liberalii consideră că ordinea spontană, legile naturale, drepturile de proprietate şi responsabilităţile indivizilor sunt cele mai importante valori fundamentale.

3. Socialismul. Teoria socialistă promovează ideea de control centralizat al statului în sectoarele economice. Socialiştii consideră că economia este baza constructului social, iar statul este capabil să existe şi în afara acestei logici, deoarece sarcina statului este aceea de a „guverna" economia în funcţie de scopurile politico-sociale ale justiţiei şi echităţii. Socialismul asigură securitatea celui slab din punct de vedere economic şi era împotriva celui puternic, bogat.

În urma acestor trei curente teoretice observăm că există modele diferite economice şi de securitate. Până la declanşarea Razboiului Rece, aceste modele economice se bazau pe economiile naţionale, iar după perioada Razboiului Rece apare liberalizarea şi democratizarea economică care a duc la o transformare a modelului de securitate ajungandu-se ca securitatea economică să se bazeze pe cooperare şi interdependenţă între state în problemele interne, dar şi în cele externe.

Pentru realizarea unei analize a dimensiunii de securitate este necesar să fie luaţi în considerare anumiţi parametri importanţi fără a uita însă si de indicatorii specifici zonei sau a regiunii analizate. La nivel naţional statul este cel care se ocupă de gestionarea inflaţiei, şomajului, calitatea vieţii, lipsa

[*] *Radler, Dana*, ş.a, Studii de securitate, British Council, Bucureşti, 2005, p. 121.

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

oportunităţilor economice, dependenţa de resursele naturale externe etc. La nivel internaţional indicatorul de bază este raportul dintre cei care câştigă şi cei care pierd pe piaţa globală, dar şi ritmul în care se poate ajunge la o adâncire a inegalităţilor economice. La fel de importante sunt şi comerţul ilegal de persoane, droguri, arme uşoare şi de distrugere în masă, piaţă neagră etc.

Una dintre cele mai mari probleme cu care se confruntă dimensiunea economică a securităţii este *sărăcia*, persistentă şi de mare amploare.

4.2.2. Securitatea mediului

Dimensiunea securităţii mediului, comportă, mai mult decât celelalte dimensiuni ale securităţii, un discurs dramatic în favoarea securizării, atât din partea guvernelor, dar şi din partea societăţii civile, dar rezultatele s-au dovedit de multe ori nu dintre cele mai bune chiar şi atunci când măsurile luate au fost de mare amploare. Dar ce anume presupune securitatea mediului?

Securitatea mediului se referă la menţinerea biosferei locale şi planetare, ca suport esenţial de care depind toate acţiunile oamenilor. De asemenea, securitatea mediului porneşte în căutatea eventualelor ameninţări care pot afecta mediul, dar şi a problemelor care duc la conflicte între state şi indivizi. Astăzi, această dimensiune a securităţii se confruntă cu foarte multe tipuri de ameninţări provocate de cauze naturale, dar şi de diversele acţiuni întreprinse de oameni.

Cu ocazia conferinţei ONU asupra Mediului Uman din anul 1972 s-a tras un prim semnal de alarmă în ceea ce priveşte degradarea mediului ambiant. Doi ani mai târziu lumea era avertizată că degradarea mediului şi epuizarea resurselor naturale este o ameninţare la adresa securităţii naţionale ceea ce a impus redefinire a securităţii naţionale a fiecărui stat. Totuşi, în anii `90 se confirmă urgenţa agendei de securitate, dar se consideră că nu este necesară integrarea acestei agende în domeniul securităţii naţionale. Cu toate acestea s-au derulat numeroase programe de cercetare care au investigat modul în care degradarea terenurilor, lipsa resurselor şi conflictele violente sunt legate de securitatea mediului şi ce efecte au acestea asupra omenirii.

În urma diverselor studii asupra securităţii mediului s-a ajuns la concluzia că există trei mari categorii de ameninţări ce definesc această dimensiune a securităţii:

Ameninţări din partea mediului natural la adresa mediului, ameninţări care nu sunt rezultatul acţiunilor umane: cutremure, erupţii vulcanice, căderi de meteoriţi, ciclul natural de întoarcere la era glaciară;

2. Ameninţări provocate de acţiunile umane asupra sistemelor naturale sau a structurilor planetei ce pot produce schimbări care constituie ameninţări existenţiale la adresa unei părţi sau chiar a întregii omeniri: poluarea, ce are ca efect distrugerea stratului de ozon;

3. Ameninţări provocate de acţiuni umane asupra sistemelor naturale sau a structurilor planetei, dar care nu constituie ameninţări asupra unei părţi sau a

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

întregii omeniri, dar care pe termen lung au efecte negative: exploatarea resurselor minerale.

Toate aceste trei categorii de ameninţări cuprind de asemenea o varietate de probleme precum distrugerea ecosistemelor (schimbarea climei, distrugerea stratului de ozon, distrugerea pădurilor, pierderea biodiversităţii etc.), probleme economice (instabilitate socială legată de existenţa lipsurilor şi a distribuţiei inegale a resurselor), probleme legate de hrană precum sărăcia, foametea, degradarea terenurilor cultivabile şi a resurselor de apă, consumul în exces, probleme energetice (poluarea, gestionarea dezastrelor-nucleare sau chimice, reducerea, raritatea şi distribuţia inegală a resurselor naturale), probleme demografice (creşterea populaţiei, condiţii insalubre de trai, răspândirea de boli infecţioase, urbanizarea iraţională, declinul alfabetismului, migraţie în masă) şi conflicte sociale (războaie ce produc pierderi ecologice).

De-a lungul timpului, mediul a fost un factor constant nefiind considerat o problemă în sine. Dar o dată cu dorinţa cât mai mare a oamenilor de a cunoaşte şi descoperi, mediul nu a mai fost un factor de fundal. Descoperirile făcute de oameni tocmai în dorinţa de a-şi uşura viaţa au afectat într-o mare măsură întreg ecosistemul. Datorită deversărilor de acizi, gazele de seră sau fluorurile de carbon au provocat subţierea stratului de ozon ceea ce a dus implicit la încălzirea globală, problemă gravă a acestor timpuri.

Securitatea mediului este un concept folosit pentru a puncta relaţia dintre condiţiile de mediu şi interesele de securitate şi mai mult este un factor de control al stabilităţii socio-politice, în sensul distribuirii resurselor naturale. Date fiind efectele directe şi indirecte ale diferitelor transformări de mediu din cauze naturale, sau din cauza intervenţiei umane, se impune tratarea acestui subiect în politici de securitate adoptate pe viitor la nivel regional şi global. Implementarea şi dezvoltarea acestora trebuie să asigure speranţa că naţiunile îşi vor asocial eforturile înainte ca Terra să devină o planetă nelocuibilă.

4.3. Securitatea militară

Dacă în a doua jumătate a secolului XX conceptul de securitate a fost privit ca referindu-se în mod exclusiv la relaţiile de securitate militară, astăzi asocierea tradiţională a securităţii cu apărarea militară se pare că nu mai corespunde noilor indicatori ai mediului de securitate naţionali şi internaţionali. Acest lucru s-a datorat, îndeosebi, schimbărilor ce au intervenit determinând o modificare a reprezentărilor sociale asupra securităţii, sfera de cuprindere a conceptului ajungând să se extindă mult dicolo de problemele militare, spre aspecte non-militare.

Mai mult, în ultimii 20 de ani s-a ajuns la concluzia că securitatea naţională nu poate fi asigurată numai prin mijloace militare, ci şi prin elemente non-militare, prin respectarea democraţiei, a statului de drept şi a drepturilor

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

omului şi prin implemenatrea economiei de piaţă. În plus, s-a mai demonstrat* că orice încercare de impunere a statului în sistemul relaţiilor internaţionale doar prin putere militară, în ultimă instanţă, îl destabilizează.

Astfel, atât adepţii pozitivismului împarţiţi în două tabere (cei care abordau securitatea din prisma relaţiei dintre stat şi dimensiunea militară a acesteia şi cei care doreau să lărgească agenda de securitate prin analiza atât a aspectelor militare, cât şi a celor non-militare) cât şi constructiviştii (care optau pentru ideea că lumea este un produs al interacţiunilor sociale şi poate fi măsurată şi analizată cu mijloace ştiinţifice) au încercat, fără a reuşi, să găsească o metodologie pertinentă de analiză a securităţii. Apariţia postmodernismului a adus o nouă pespectivă în studiile de securitate considerând ca, de fapt, lumea este rezulatul interacţiunilor sociale. Studiile contemporane au fost cele care au adus în prim plan dihotomia militar-nonmilitar, Barry Buzan remarcându-se în acest sens, el facând o distincţie clară între dimensiunile militară şi cele nonmilitare.

Până de curând, ameninţările militare erau percepute ca fiind principalul tip de ameninţare la adresa securităţii şi asta datorită faptului că acţiunea de forţă determină pierderi ireparabile pentru baza organizaţională a statelor atacate, dar şi pentru existenţa populaţiei acestora. Din această cauză, ameninţările militare s-au situat în centrul preocupărilor specialiştilor în securitate. De asemenea, ameninţarea militară afectează nu numai dimensiunea militară a securităţii, dar şi celelalte dimensiuni politice, economice, sociale şi de mediu.

* *Moştoflei, Constantin, Dolghin, Nicolae*, Studii de securitate şi apărare, vol. 1, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2003, p. 201

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of “security” in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010

References:

United Nations Secretary-General Kofi Annan. Millenium Report, Chapter 3, p.43-44. http://www.un.org/millennium/sg/report/full.htm

***NATO: Ce este. Ce va fi. Noua Europă şi Securitatea Statelor Mici, Institul Român de Studii Internaţionale, Bucureşti, 1996, p. 155.
Asociția Română pentru Securitate Societală, http://www.arss.ro/

Buzan, B. (2000). *Popoarele, statele şi teama*, Editura Cartier, Bucureşti, ediția a II-a
Buzan, B., Wæver,O., Jaap de Wilde, (1998). *Security: a new framework for analysis,* Lynne Rienner Publishers
Lippmann, W. (1947). *The Cold War: A Study in U.S Foreign Policy*, Harper&Brothers Publishers, New York,
Moştoflei, C., Dolghin, N. (2003). *Studii de securitate şi apărare*, vol. 1, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti
Radler, D., et all (2005). *Studii de securitate*, British Council, Bucureşti
Sarcinschi, A. (2005). *Dimensiunile nonmilitare ale securităţii*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti
Sava, I. N. (2005). *Studii de Securitate*, Centrul Român de Studii Regionale, Bucureşti
Sava, I., N. (2007). *Teoria şi practica securităţii*, suport de curs, Universitatea Bucureşti
Toba, F. (2000). *Scientizarea deciziei politice în domeniul securităţii naţionale*, A.I.S.M, Bucureşti,
Waever, O. Buzan, B. (1993). *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, Editure St Martin's Press, New York
Wolfers, A. (1952). *National Security as an Ambigous Symbol, Political Science Quaterly*, Vol. 67, No. 4 (Dec. 1952), the Academy of Political Science, New York,

PETRARU, R.,(2010) General considerations for better understanding the meaning of "security" in Jurnalul de Studii Juridice, Anul V, Nr. 1-2/2010